

Casino-Kursaal Oostende

Geschiedenis

Sinds het midden van de 19de eeuw is het Kursaal Oostende pertinent aanwezig in het toeristische en sociale leven van Oostende. De activiteiten die er plaatsvinden, hebben in sterke mate bijgedragen tot de aantrekkingskracht van de badstad. In het Casino-Kursaal gaan amusement en gokken heel nauw samen. Al sinds de opstart keek de directie al veel verder dan de stadsgrenzen. Zo stond het vermaak van toeristen al onmiddellijk heel centraal.

1837 – Een casino boven het stadhuis

Vanaf de jaren 1830 ontwikkelde Oostende zich van een visserstadje tot één van de meest gerenommeerde internationale kuuroorden en toeristische trekpleisters in Europa. Die reputatie had ze te danken aan de regelmatige bezoeken van koning Leopold I en aan de cultus van het zeebaden. Ook de goede bereikbaarheid via de spoorwegen en de maildienst zorgden ervoor dat Oostende een begeerde plek werd voor diegenen die het zich konden veroorloven om hun vakantie aan de kust door te brengen.

Naast het baden hadden de bezoekers ook nood aan vertier. Daarom besliste het stadsbestuur in 1837 een viertal zalen van het stadhuis aan het Wapenplein als casino in te richten. Architect Tilman François Suys voerde de veranderingswerken uit. Hij zorgde voor een pure en harmonieuze, maar eenvoudige inrichting.

Het casino boven het stadhuis dat bedoeld was als ontspanningsruimte en zelfs niet over een speelzaal beschikte, was een schot in de roos. Op de affiches prijken tal van bekende artiesten.

1852 – Het houten Kursaal

Toen Oostende steeds meer toeristen ontving, ontstond de behoefte aan een groot kursaal, zo genoemd in navolging van de Duitse kuuroorden. Het gebouw werd gerealiseerd in 1852, op de zeedijk ter hoogte van Christinastraat. Het initiatief kwam van de kolenhandelaar en concessiehouder van het casino op het Wapenplein, Louis Vanden

2

3

6589. P. Z. - OSTENDE. KURSAAL VU DU JARDIN.

4

Abeele. De jonge ontwerper Hendrik Beyaert stond in voor de uitvoering van het prestigieuze ontwerp.

Het Kursaal werd ontworpen als een tijdelijke en gemakkelijk afbreekbare constructie, omdat Oostende toen nog een vestingstad was en de zeedijk tot militair domein behoorde. Het gebouw was hoofdzakelijk in hout opgetrokken. Centraal stond de rijk gestoffeerde concert- en balzaal, die met veelkleurige mozaïeken en verguldsels was versierd. Aan weerszijden van een vooruitspringend overdekt terras stonden zeshoekige kiosken voor openluchtconcerten overdag. Ondanks het feit dat dit Kursaal maar 25 jaar standhield, heeft het wel heel wat opzien gebaard.

Het Kursaal was bereikbaar via een brug over de vestinggrachten. Aan de buitenzijde had de constructie een driedelige opbouw met een hoofdgevel gericht naar de zee. Het hogere middenvolume werd beklemtoond door de gevelbekroning met uurwerk en door een met zuilen ondersteund balkon. Boven de zijbeuken werden

ruime terrassen aangelegd om optimaal in te spelen op de panoramische mogelijkheden van de site. Zowel het interieur als het exterieur getuigden van een sterk Moors karakter.

In de beginperiode stonden de grootste artiesten nog steeds in het casino dat zich in het stadhuis bevond. Er ontstond wel een wisselwerking tussen het casino en het Kursaal. Bijna elk optreden in het casino werd ondersteund door het orkest van het Kursaal dat in 1865 voor het eerst werd samengesteld.

Hoewel het Kursaal voor die tijd een behoorlijk stuk grond innam, bleek het al snel te klein. Na een eerste uitbreiding in 1858 werd het in 1865 vergroot met onder meer een feest- en concertzaal van 18,8 meter breed en 44 meter lang. Het ijzeren gebinte van de zaal werd afgedekt met een glazen zadeldak. Ook die uitbreiding volstond niet, want in 1877 werd het houten gebouw volledig ontmanteld, ingepakt en verscheept naar het Franse Rosendaël waar het nog vijf jaar als kursaal dienst deed.

1878 – Een nieuw gebouw, een nieuwe ligging

Voor zijn nieuw Kursaal wenste het stadsbestuur een grootser en representatiever gebouw in steen. Burgemeester Van Iseghem was de bezieler van dit grootschalige project. Bij de jarenlange onderhandelingen vormde vooral de ligging een discussiepunt. De Belgische Staat en zeker koning Leopold II lieten zich hierin niet onbetuigd. Tegen de wil van heel wat planologen werd de ligging verschoven naar het westelijke

uiteinde van de dijk, de plaats waar het Kursaal zich vandaag nog steeds bevindt. Het toenmalige Kursaal was een ontwerp van de architecten Felix Laureys en Joseph-Jean Naert.

1 | Het Casino-Kursaal Oostende, anno 2008 [foto: arch. Y. Glavie, Architectenburo Storme / Van Ranst]

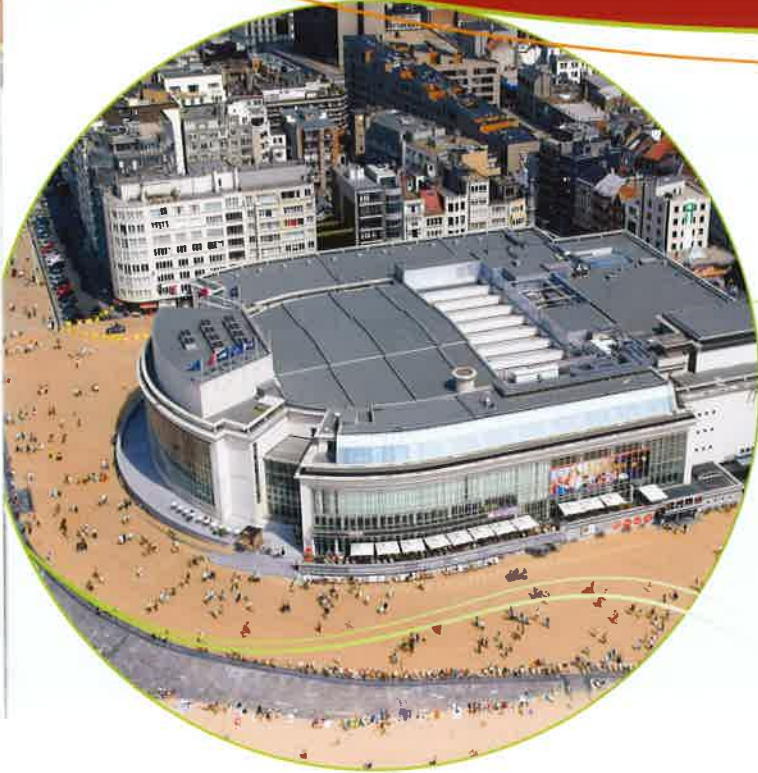
2 & 3 | Het houten Kursaal van architect Henri Beyaert. Binnenzicht en een globaal buitenzicht

4 | Het nieuwe Kursaal uit 1878, gezien vanuit de tuin

5 | Het nieuwe Kursaal uit 1878 kreeg een nieuwe ligging en was een ontwerp van de architecten Naert en Laureys [foto's: © Beeldbank Oostende – www.beeldbankoostende.be

5

Deze nieuwe locatie had enkele voordelen. De aanpalende gronden, die in het bezit waren van de overheid, stegen sterk in waarde. De gerealiseerde meerwaarde werd in de haven van Antwerpen geïnvesteerd. Ook de vooruitgeschoven positie verstoortte de kijkbebouwing niet en bood ze bijkomende panoramische mogelijkheden, waarop de architecten optimaal inspeelden. Door de westelijke stadsuitbreiding kreeg het Kursaal Oostende ook een cen-

trale functie aan landzijde, die werd beklemtoond door de majestueuze Koninginnelaanverbinding met het Leopoldpark.

1907 – Nog groter en grootser

Vanaf het einde van de 19de eeuw werden gedurende acht winters ingrijpende renovatiewerken uitgevoerd. Die waren nodig om het Kursaal nog meer allure te geven.

Hiervoor sprak het stadsbestuur de diensten van Alban Chambon aan, een Franse interieurarchitect, orna-mentbeeldhouwer en architect.

De hoge verwachtingen werden zeker ingelost bij de vernieuwing van Kursaal Oostende. Chambon kon dankzij zijn groot escenerend vermogen het gebouw omtoveren tot één van de meest feeërieke, sprookjesachtige interieurs van Europa. Er werd veelvuldig gebruik gemaakt van luxueuze materialen zoals marmer, eik, graniet, mozaïek en gevlamd glazuurgres.

Tijdens het interbellum onderging het profiel van de bad- en kursaalbezoeker trouwens een grondige wijziging. Oostende en het Kursaal moesten het niet meer in de eerste plaats hebben van de beau monde. Dankzij de verbeterde transportmogelijkheden (wegen en spoorwegen) trokken zij naar mondaine badplaatsen aan de Middellandse

Zee of naar kuuroorden in de Alpen. Door de invoering van het betaald verlof voor de lagere sociale klassen en de goedkopere verbindingen naar Oostende, werd de badstad steeds meer bezocht door vakantiegangers uit de middenstand en de arbeidersklasse die minder elitaire behoeften en interesses hadden.

1940 – De afbraak

Het Kursaal was dan wel als parel van de belle époque erg geliefd bij de Oostendenaren en de toeristen, toch primeerden tijdens de oorlog de Duitse militaire belangen. In 1940 werd het Kursaal op bevel van de bezetter met de grond gelijk gemaakt. In de plaats bouwden de Duitsers in 1943 een bunkercomplex dat hen een strategische belangrijke kijk op de zee gaf. Het was trouwens niet het enige belangrijke publieke bouwwerk dat gesloopt werd. Ook het stadhuis, de renbaan en het hoofdstadskantoor werden vernield.

6

7

1953 – Een modernistisch Kursaal

De afbraak van het Kursaal was een grote historische, architectonische, toeristische en bovenal emotionele aderlating. Een nieuw Kursaal was een absolute voorwaarde, indien Oostende haar imago van Koningin der badsteden wilde behouden en versterken.

De stad koos de Antwerpenaar Leon Stynen als architect, één van de belangrijkste vertegenwoordigers van het modernisme in ons land. Hij was een gezaghebbende persoonlijkheid, niet alleen door de kwaliteit van zijn oeuvre, maar ook door zijn rol in het onderwijs en bij de organisatie van het beroep.

Het winnende ontwerp van Stynen viel op door de grote gebogen glazen gevels aan de zeezijde. Het ontwerp was een rechthoekig volume met een halfronde uitbouw die de bocht van de zeedijk volgt. Behalve de locatie heeft het laatste Kursaal weinig tot niets gemeen met zijn voorgangers. Volgens Marc Dubois verklaart dat grotendeels waarom Oostendenaren nooit verliefd zijn geworden op hun nieuwe Kursaal. Het in 1953 gerealiseerde Kursaal besloeg een oppervlakte van één hectare en was daarmee veel groter dan het vorige.

Er werden enkele opmerkelijke materialen en technieken gebruikt. Met een ingenieuze kunstgreep bracht Stynen een relatie tussen het gebouw en de zee tot stand. Zowel

8

rechtstreeks vanuit de concertzaal als onrechtstreeks vanuit de erehal en de balzaal, konden de bezoekers genieten van het zeezicht. Aan de dijkzijde was de concertzaal omsloten door bewegende, verticale houten schermen, die na het concert geopend konden worden om de toeschouwers een vrij uitzicht te geven op de zee.

Ook de constructie van het Kursaal was toonaangevend. De opbouw bestond uit een skelet van gewapend beton. De meeste binnen- en buitenmuren vervulden geen dragende functie en dat was toen erg vooruitstrevend.

Vernieuwend aan de betonstructuur was dat Stynen ze in diverse afzonderlijke cassettes had opgedeeld, waardoor elk stuk apart kon worden opgebouwd. Dat bleek een goede zet te zijn, want net na de oorlog heerste er een schaarste aan bouwmaterialen, waardoor de aannemers hun materialen niet altijd op tijd geleverd kregen.

Kursaal Oostende was één van de eerste grote projecten waarin gebruik gemaakt werd van aluminiumramen,

Ook de enorme afmetingen van de raampartijen waren revolutionair. Een bouwwerk met vier grote ramen van ongeveer 70 meter lang en 11 meter hoog zag men toen zelden of nooit.

Tussen het oorspronkelijke ontwerp van 1945 en de ingebruikname in 1953 gaapte een vrij lange periode waarin het ontwerp tot grote ergernis van Stynen meermaals moest worden aangepast. Hierdoor verloor het ontwerp een deel van zijn oorspronkelijke kracht. Meteen na de toekenning van de opdracht werd Stynen gevraagd om de gevels te wijzigen en om een toren toe te voegen. Die toren werd later om financiële reden opnieuw geschrapt. Ook voor de Regie der Luchtweegen was deze 125 meter hoge toren onaanvaardbaar. De locatie van de horecazaak met aanpalende terrassen vond tevens geen genade bij het Oostendse stadsbestuur, dat onder druk werd gezet door de plaatselijke horeca-uitbaters.

9

Ronde foto | Luchtfoto van het huidige Kursaal [foto: © Sourbron Fotografie, www.vlaanderenvanuitdelucht.be]

6 | Vanaf het einde van de 19de eeuw kreeg het Casino-Kursaal, na ingrijpende renovatiewerken o.l.v. architect Chambon, nog meer allure

7 | De feestzaal van het Kursaal. Architect Chambon maakte veelvuldig gebruik van luxueuze materialen

8 | Het modernistische Kursaal n.ov. architect Leon Stynen

9 | Bal du Rat Mort, een verkleed koppel feest tijdens het grootse carnavalbal in het Casino-Kursaal (ca. 1954) [foto's: © Beeldbank Oostende – www.beeldbankoostende.be]

Nu de toekomst van het Kursaal min of meer duidelijk was geworden, bleef nog één vraag over: wie zou dit betalen? De restauratie moest rendabel zijn. Om dit objectief te bereiken, moest het Kursaal voldoende volk trekken en dat vereiste een volledig andere aanpak dan de manier waarop het Kursaal voorheen geëxploiteerd werd.

Om het project in goede banen te leiden, creëerde het stadsbestuur het Autonoom Gemeentebedrijf Stadsvernieuwing Oostende (AGSO), dat in nauw overleg de zaken op de voet zou opvolgen, maar dat ook voldoende autonomie kreeg om slagvaardig op te treden. De naam van de organisatie wees erop dat de ambities verder reikten dan de restauratie van het Kursaal.

Een van de heikle punten bij de transformatie van het Kursaal was het spanningsveld tussen het casino (het gokgebeuren) en het Kursaal (socioculturele activiteiten), twee totaal verschillende werelden met elk hun eigen doelpubliek en hun eigen wetten en gewoonten. Zelfs fysiek zijn beide activiteiten van elkaar gescheiden. Er is namelijk een wet die de uitbaters verplicht een muur op te trekken tussen de speelzaal en de publieke ruimtes. Voor die tweespalt had men in het verleden te weinig oog. Er werd steeds één concessionaris aangesteld, die zowel verantwoordelijk was voor het casino als voor het Kursaal. Vermits de meeste winsten te halen zijn uit de speelzaal, lag het voor de hand dat er veel meer aandacht ging naar en ook veel meer geïnvesteerd werd in het

kunstenaars, die dankzij hun geïntegreerde kunstwerken het Kursaal een belangrijke meerwaarde bezorgden, met de wandschildering van Paul Delvaux als absolute uitschieter. Behalve deze permanente collectie werden in de loop van de jaren ook heel wat grootschalige en drukbezochte tentoonstellingen georganiseerd.

Doordrongen van de cultuurhistorische waarde van het gebouw gingen enkele actiegroepen aankloppen bij toenmalig cultuurminister Luc Martens om het Kursaal te laten klasseren als beschermd monument. Dit verzoek viel niet in dovemansoren, want in 1998 volgde de erkenning. Deze beslissing bepaalde de verdere toekomst van het Kursaal: restauratie werd de enige mogelijkheid. Ze opende tevens de deur naar overheids subsidies, de afdeling Monumenten en Landschappen van de Vlaamse Gemeenschap zou toezien op de uitvoering van de oorspronkelijke ideeën van Stynen.

10 | *Geïntegreerde kunstwerken, zoals deze beroemde wandschildering van Paul Delvaux, gaven het Kursaal van Leon Stynen een belangrijke meerwaarde*

Ronde inzet | Standbeeld in de inkomhal van het Kursaal ter ere van Marvin Gaye. Deze soulzanger leefde en werkte twee jaar in Oostende [foto's: arch. Y. Glavie, Architectenburo Storme / Van Ranst]

Niet alleen de modernistische architectuur gaf het Kursaal van Oostende een onschatbare cultuurhistorische waarde, de knappe wandschilderingen en beelden zorgden voor een hoogstaande artistieke invulling. Van bij het ontwerp omringde Stynen zich met een aantal toonaangevende

casino. Daarom besliste het stadsbestuur om de exploitatie voortaan op te splitsen: één concessionaris voor de speelzaal, één voor het restaurant en cafégebeuren. De exploitatie van het Kursaal werd overgedragen aan exploitatie Kursaal Oostende (EKO).

11

2004 – Een nieuwe start

Iets meer dan vijftig jaar na de ingebruikname van het Kursaal van Leon Stynen beschikt Oostende opnieuw over een toeristische trekpleister om trots op te zijn. Het architectenbureau Storme / Van Ranst is erin geslaagd om de architecturale kwaliteiten van Stynens ontwerp te verzoenen met maximale exploitatiemogelijkheden. Enerzijds wordt teruggegrepen naar de basisideeën van Stynen die door een aantal ongelukkige ingrepen verloren waren gegaan. Anderzijds is het vernieuwde Kursaal een gebouw met een duidelijke toekomstvisie. De verhoogde capaciteit van het auditorium, het laagdrempelige karakter, het optimale gebruik van de andere ruimten, de vooruitstrevende technische installaties en de integratie van diverse restaurant- en cafévoorzieningen, zorgen ervoor dat het Kursaal opnieuw als decor kan fungeren voor diverse grootschalige evenementen, congressen en tentoonstellingen.

De restauratie van Kursaal Oostende was allesbehalve evident en vereiste een aantal ingrijpende aanpassingen. Het Kursaal vormt een belangrijk scharnierpunt tussen de stad en de zee. Het bestaande gebouw liet deze bevoorrechte positie niet

meer tot haar recht komen. Fysiek en psychologisch zag noch ervaren de passant wat er in het Kursaal leefde. Omgekeerd werd de bezoeker grotendeels afgesloten van de zee en het strand. Het Kursaal trok geen bezoekers meer en moest opnieuw leven en amusement uitstralen. Daarom was het herstel van de relatie tussen binnen en buiten, van het visuele contact tussen het Kursaal en de zee, één van de belangrijkste uitgangspunten van het restauratieontwerp. De agressiviteit van het zeeklimaat, het gebrekkige onderhoud en de leegstand van diverse ruimten waren nefast voor de bouwfysieke staat van het Kursaal. Vooral de gevel verkeerde in een zeer slechte toestand, maar ook in het interieur waren diverse elementen dringend aan vernieuwing of restauratie toe.

In 1998 werd het Kursaal erkend als geklasseerd monument. Deze beslissing zorgde voor belangrijke subsidies. De ambtenaren waakten hierdoor ook nauwgezet over het behoud van de cultuurhistorische waarde van het gebouw. Het was niet altijd makkelijk om hun eisen in overeenstemming te brengen met het beschikbare budget en met de noden van een modern evenemen-

tencomplex. Zoals gebruikelijk bij dergelijke restauraties, hebben de architecten ervoor gekozen om de elementen die behouden konden blijven zo trouw mogelijk te restaureren. Waar restauratie niet mogelijk was of waar elementen werden toegevoegd, hanteerden ze een hedendaagse vormgeving, juist om aan te geven dat het om een nieuw of toegevoegd element ging.

RIK NEVEN

Info

— www.kursaalooostende.be

Bibliografie

- Neven, R. (2005), *Met uitzicht op zee – Een nieuw begin voor het Kursaal van Oostende*, Mercatorfonds en Dexia Bank.

11 | *Oostende kan opnieuw trots zijn op zijn vernieuwde Casino-Kursaal*

12 | *Dankzij de renovatie door het Architekturbureau Storme / Van Ranst kreeg het auditorium een verhoogde capaciteit [foto's: arch. Y. Glavie, Architekturbureau Storme / Van Ranst]*

12

